

Зоран Видојевић
Београд

СТАЊЕ ЛЕВИЦЕ - ГЛОБАЛНИ НАЦРТ

Сажетак

Левица је у највећем делу света разбијена и толико увучена у систем да ју је тешко препознати, без обзира на то што би суровост нелибералног капитализма требало да доведе до њеног јачања као реакција на овакво стање. Пораз левице је увелико утицао на глобалне, регионалне и локалне прилике у друштву. У циљу анализе положаја и улоге левице у савременом друштву овај рад је подељен на три дела. У првом делу аутор анализира главне комунистичке партије и њихову метаморфозу. У другом делу се анализира распад левице на просторима Европе као и неуспех социјалдемократије. У последњем, трећем делу, се разматра нови социјализам и драма епохе.

Кључне речи: левица, савремено друштво, социјалдемократија, нови социјализам, драма епохе.

Двадесетих година прошлог века Ћ. Лукач је формулисао дијагнозу тадашњег стања света, која готово у потпуности важи и за садашње доба. Суштинско у њој је да “слијепе силе капиталистичко-економскога развитка друштво тјерају у понор, да буржоазија више нема моћи да друштво након кратких колебања пређе преко ‘мртве тачке’ својих економских закона...”¹⁾ Та ‘мртва тачка’ данас се читује безмало свугде унутар капиталистичког универзума, а посебно је видљива на његовој периферији, у коју спада и највећи део пост-реалсоцијалистичких земаља. Она много више говори о природи дегенеративног капитализма него већ увелико

1) G. Lukacs, *Povijest i klasna svijest*, Naprijed, Zagreb, 1977, стр. 412.

излизани појам “кризе” и неодвојива је од “духовног животињског царства” (Хегел), свеопште грабежи и себичности.²⁾

Иако је неолиберални капитализам крајње суров, услед чега би било природно очекивати развијену левицу,³⁾ у највећем делу света она је разбијена, или толико увучена у систем да је практично непрепознатљива или нестала. Оно доминантно у стању левице у данашњем свету није само у знаку дубоке кризе и обамрлости, него и *пораза*. То увелико утиче на глобалне, регионалне и локалне прилике, укључујући и оно што се збивало и што се дешава у Србији, другим пост-југословенским, као и у свим друштвима обрнутог прелазног периода од реал-социјализма ка неолибералном капитализму периферије. Зато се стање левице у њима, али и њихова непосредна будућност, морају сместити у тај шири контекст.

Најпре треба истаћи оно што одудара од слике општег стања левице у савременом свету

Група земаља Јужне Америке, пре свега Боливија, Венецуела, Еквадор, чине изузетак од тог општег стања. У њима се наставља важан историјски експеримент: *остварује се револуција без крвопролића*. То се збива и услед пропалих настојања чегевариста на том континенту, покрета “светлосне стазе”, као и њима сличних, да револуционарним терором остваре суштинске и уједно прогресивне друштвене промене. Зато су те револуције без крвопролића, које за сада успевају – *историјска нада*. Чак и ако пропадну, остављају клицу нечег за бољу будућност.

Реформе којима се напушта мит о праведној волшебној “невидљивој руци” тржишта (за коју је својевремено У. Палме рекао да је често окрвављена); садрже благо усмерење ка праведнијем друштву и доводе до тенденцијски бољег општег стања од скорашњег, највидљивије су у Чилеу где “у много чему личе” на оне извршене у скандинавским земљама,⁴⁾ затим, у Бразилу, тој потенцијалној економској велесили (мада и даље с изузетно великим социјалним неједнакостима), у Аргентини, Уругвају. Вероватно ће захватити још неке земље Јужне Америке.

2) О разумевању те Хегелове идеје видети: Е. Bloch, *Subjekt-objekt, objašnjenja uz Hegelovu filozofiju*, Naprijed, Zagreb, 1975, стр. 68.

3) О појму левице опширније у: У. Шуваковић, *Методолошке студије*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2011, стр. 49.

4) Према: М. Ковачевић, *Катастрофалне последице највеће заблуде економске науке – неолиберализма*, рукопис у припреми за објављивање.

Центар револуционарних збивања данас се налази у “дворишту” најмоћније силе светског капитализма. Преместио се са Истока на тај континент. То још не значи да ће та збивања прерасти у глобални процес, чак и да ће опстати на том континенту. Али сведоче да историја никада не може бити једнодимезионална. Показују да није угашен дух отпора потчињавању,⁵⁾ те да је неистинита тврдња да је социјализам као такав мртав. Наравно, то није нови тип социјализма. Али, неки социјализам, спојен са антиимперијализмом и антиколонијализмом – јесте.

ГЛАВНЕ КОМУНИСТИЧКЕ ПАРТИЈЕ И ЊИХОВА МЕТАМОРФОЗА

Већина тих партија напустила је своје старо име и себи написала назив “социјалдемократска” и “социјалистичка”. Промена имена сама по себи мало шта значи. То може бити, а најчешће и јесте, политички “премаз”. Чак и да се оне претворе у партије чије биће одговара новом имену то не значи да тиме заиста постају снага која доноси излаз из историјског регреса, поготово што ни старе социјалдемократске партије немају способности за тако нешто (о томе ће се посебно расправљати). Највећим делом оне су се уклопиле у новонастали систем. Но, притом се мора избећи априоризам сваке врсте и уклапање свих тих партија у исту шему. Нису у стању да донесу нешто историјски ново. Али то не значи да и оне партије које се и данас држе бољшевичке традиције, треба третирати као пуке остатке прошлости, без икаквих шанси за било какав већи позитивни политички утицај. И њихова улога у прошлости морала би се објективно вредновати. За те партије се везује и оно што је било најгоре и оно најбоље и ранијем систему: државна репресија, чија је парадигма “Гулаг”, лажна суђења, масовна хапшења, прогони и убиства политичких противника. Али, у њихове заслуге спадају развијено, бесплатно образовање и здравствена заштита за све, сигурност материјалне егзистенције чија је основа пуна, премда делом вештачка запосленост, успешна и брза индустријализација, смањивање социјалних неједнакости, велика узлазна социјална покретљивост, видно побољшање општег положаја жена. Једном својом страном, репресијом великих размера,

5) “Латинска Америка је у превирању, које читав континент изгледа води ка народним владама које ће бити независне од диктата Вашингтона...” (S. Žunjić, op cit. str.21).

која је за људске судбине најзначајнија, те партије унутар претходног система, јесу биле објективни субјекти тоталитаризма, другом - носиоци принудне, али неопходне модернизације. С обзиром на драматично стање главнине пост-реалсоцијалистичких друштава могуће је да се у преображеним облицима обнови део принципа и основа тог система. У *епохално-повесном смислу* тај систем, и у својим преображеним облицима, који би у неким димензијама могао бити бољи од садашњег стања, ипак остаје *лик прошлости*. Али у хронолошком смислу може још бити *актуелан*.

Унутрашња структура партија тог типа јесте *ауторитарна*. Али, се ауторитарност не може везивати само за њих. Она постоји, у блажим видовима, и у партијама либералног типа. Произлази из чувеног Михелсовог закона олигархизације свих партија. Све су оне лидерске, или томе нагињу, па је реч вође веома често наредбодавна и углавном се спроводи без веће расправе. Сем тога, партијска ауторитарност мора се шире схватати. Партије које су посредно или непосредно везане за логику капитала, за стицање профита свим средствима, беспоговорну примену немилосрдних метода у процесу рада и перпетуирање савременог најамног ropства – такође су ауторитарне. Стога се тај појам мора односити на све видове гушења слободе, а не само оне политичке.

У делу земаља “старог континента” и сада постоје доста снажне комунистичке партије традиционалног бољшевичког типа и порекла (примера ради, у Русији и Белорусији).

Комунистичка партија на чијем је челу Г. Зјуганов, значајна је опозициона партија у данашњој Руској Федерацији. Наследница је совјетско-бољшевичке традиције, али сада у свој програм и политичко деловање уноси и снажне елементе оне националне и државотворне. Оштро се супротставља западној, пре свега америчкој хегемонији, не пристаје на олигархијски капитализам у својој земљи, али није постигла практично ништа у његовој замени неким бољим системом. И њој, као и многим другим партијама истог типа, одговара удобно место опозиције која оштро критикује постојеће прилике, али нема снагу и не преузима већи ризик да ишта значајно промени у систему. Међутим, услед ширења социјалног незадовољства системом олигархијско-политократског, високо коруптивног капитализма, и поред побољшања општег стања друштва и државе у односу на недавну прошлост - постоји могућност јачања њене улоге и унутрашњег преображаја који би је довео на

виши ниво конкретног деловања, можда и политичке радикализације. То не значи да тим евентуалним променама она постаје партија која је у стању да иницира нову историјску алтернативу, већ да ограничава социјално најгора дејства постојећег.⁶⁾ Наравно, у садашњој Русији, левица се не своди на ту комунистичку партију. Али је она организационо и бројчано, као и по свом утицају, и поред свих својих крупних ограничења, објективно најважнија.

У Белорусији три традиционално левичарске партије, две комунистичке и једна аграрна, основа су политичког система. Оне подржавају председника А. Лукашенка. Тај систем се сматра ауторитарним, за шта има основе, пре свега због гушења опозиције и хапшења њених вођа и чланова, као и концентрације власти у рукама председника. Али, као што је за идентификацију природе владајућих партија битан критеријум за чије интересе се залажу, имају ли способност унапређења друштва, чувања независности државе и развитка ефективне демократије, исто то се мора применити и за откривање карактера опозиционих партија.

Објективна оцена природе и учинака политичког система Белорусије, те тиме и политичких партија које су му у темељу, мора уважити и следеће чињенице. Тај систем *има легитимитет*, што показује већинска изборна воља грађана. Не може се та већинска подршка систему објашњавати искључиво ефектима манипулације и политичке принуде. У Белорусији није било пљачкашке приватизације великих размера као у другим пост-реалсоцијалистичким земљама. Социјални положај “обичног народа” је знатно бољи него у претежном делу тих земаља (захваљујући и цени енергената, као и других видова помоћи из Русије, која то чини првенствено због својих геостратешких интереса). На томе се највише заснива легитимитет тог система.

Комунистичка партија Кине јесте ауторитарна, бар према теоријским и политичким мерилима “западног духа”. Али, као владајућа, кључна политичка снага те државе, партија у којој се мешају идеје социјализма “кинеских боја” и неолиберална идеологија у

6) То важи и за опозициону Комунистичку партију у Украјини, као и друге партије тог типа у осталим пост-реалсоцијалистичким земљама које нису незнатне по броју чланства и занемарљиве по својој политичкој улози. Оне могу допринети организованим отпорима капитализму сурове експлоатације и понижавајућег статуса радне снаге, али не могу бити ствараоци надмоћне и уједно прогресивне историјске алтернативе постојећем стању. То није условљено само њиховим границама, него и границама садашњег света и времена. Уосталом, то се односи и на све данашње партије као такве.

привреди, једна врста сужене рецепције марксизма, конфучијанизам и прагматизам – она је несумњиво веома успешна у економско-технолошком преображају те земље, брзорастуће нове светске силе. Колико ће моћи да опстане њен *дуални систем* с неолиберализмом у економији и домаћом варијантом реал-социјализма у организацији државе, а делом и у неким другим областима друштва, хоће ли она наћи одговоре на нове изазове свог развоја и ширење незадовољства услед великих социјалних и регионалних неједнакости - за сада се не може знати. У вези с тиме је и питање: како та партија може да обезбеди неопходну меру унутрашње социјалне, политичке и идеолошке компактности, када су у њој и веома богати и сиромашни?

Оно што је посебно важно јесте да се постигнутим резултатима те партије и тог политичког модела, и поред мањка владавине права и развијених институција демократије, демантује теза да само либерални системи омогућују привредни и општи социјални напредак.

Дуални систем, где се сусрећу два принципа: принцип доминације једне партије у основи ауторитарног типа и принцип капиталистичке тржишне привреде, постоји и у Вијетнаму. У њему данас послују корпорације Сједињених Држава, глобалне силе с којом је та земља водила дуготрајан рат за своје ослобођење. У њему су страдали милиони домаћег становништва. Оријентација владајуће комунистичке партије у Вијетнаму на све тешњу сарадњу с најмоћнијом државом-симболом капитализма, која је тој земљи до пре неколико деценија била крвни непријатељ, један је од највећих парадокса метаморфозе партија тог типа.

О зачетку таквог система може се говорити и када је реч о данашњој Куби. Ауторитарна комунистичка партија, у основи болшевичког типа, с харизматском личношћу доскорашњег њеног вође Ф. Кастра (он и данас има највећу посредну политичку моћ), не дозвољава институционализовану опозицију, нису изостале ни репресивне мере према политичким противницима, али је омогућила одлазак многих од њих у Америку. Она је остварила мање-више оне позитивне тековине у преображају друштва које су карактеристичне за остале земље реал-социјализма. Али, Куба је имала и нешто посебно: одупрла се покушају агресије Сједињених Држава на њену територију, те дуго била (и остала) симбол револуционарног преображаја и отпора тежњама за поковавањем од најмоћније зе-

мље света, њеног суседа. Чињеница да није сломљена као држава равна је светском чуду. Њена владајућа партија и њен лидер имали су велики утицај, који и данас траје, на револуционарна кретања у Јужној Америци, али и на политику волунтаризма и авантуризма у тим кретањима, што је плаћено високом ценом у крви. Сада се та земља суочава с великим економским тешкоћама, па је принуђена да се отвара према тржишној привреди и приватној својини, те тиме и према властитој варијанти дуалног система,

У северној Кореји институционализована је *фараонска варијанта* владајуће ауторитарне партије. Нигде не постоји такав култ, заправо, религизација политичког вође као у тој, вероватно најзатворенијој земљи света, где се врхунски државно-политички положај преноси са оца на сина. То није површина система него његова битна карактеристика. Својевсни дуализам тог система је у чињеници да је та земља развила технологију која је у стању да производи атомске бомбе, што значи да има врхунске стручњаке и образовање које омогућује стварање таквог кадра у науци и привреди, а држава не може да обезбеди прехрану становништва.

Системски дуализам у земљама у којима је доминантна, или једина на власти партија бољшевичко-ауторитарног типа је прелазка нечему што се сада не може јасно одредити. Али, не постоје ни нужне, нити довољне претпоставке да он садржи суштински бољу историјску алтернативу оном што сада постоји у тим земљама и свету уопште.

ЕВРОПА И ЛЕВИЦА У РАСПАДУ. ДЕБАКЛ СОЦИЈАЛДЕМОКРАТИЈЕ

Данас је Европа преплављена партијама које за себе каче идеолошки профитабилан атрибут – “социјалдемократска”, посебно у друштвима “транзиције”. Партије тог типа себе разумеју као носиоце великог “историјског компромиса” “рада и капитала”. Најчешће, то је у садашњем историјско “тренутку” пука илузија. Посебно у пост-реалсоцијалистичким друштвима. Оне су такође у озбиљној кризи, која дуго траје, и још јој се не види крај. Истина, постоје неке од њих које настоје да остварују социјалну правду, попут Социјалистичке партије у Француској, мада је питање колико ће у томе успети, затим, радикализовани видови партија тог типа, као што је она у Немачкој на чијем челу је Ласфонтен, поједине у

систем неинтегрисане фракције, “струје” које нису политички окштале, борбене, неауторитарне неокомунистичке групације и анархистички покрет у Грчкој (с порастом политичког утицаја, али без довољног упоришта међу грађанима), омање асоцијације студентског непрофилисаног отпора. Све је то далеко испод нивоа конкретних историјских потреба и изазова. Европска левица, уопште узев, доживела је такав слом какав је никада није задесио у времену после Другог светског рата. Директна последица напуштања бити левичарско-демократске и солидаристичке позиције изразите већине тих партија јесте слабљење, чак и руинарање модела “социјалне државе”, који је у “златном периоду” свог постојања, донео дебрутализацију капитализма и институционализовао елементе социјалне правде у друштвене односе. Изузетак су неколико европских земаља у којима је тај модел опстао без већих оштећења, пре свега Норвешка и Финска. Међутим, показало се, бар до сада, да је европска левица, генерално гледано, и незаинтересована и неспособна за “историјску иницијативу” која тражи излаз из постојећег стања, немоћна и невољна да понуди супериорну историјску алтернативу и иде у сусрет “потребама информатичке ере”.⁷⁾

Залазак демократије, њена потчињеност логици неолибералног капитализма, праћени су и увелико условљени *заласком левице*, њеном дегенерацијом и претварањем, највећим делом, у *погонску снагу* тог капитализма.⁸⁾ Такво стање левице, заправо крах њеног доминантног дела, посебно у пост-реалсоцијалистичким друштвима, знатно је допринео распростирању *идеологије безалтернативности* новоуспостављеном систему. Она је наставак негдашње Фукујамине тезе о крају историје. Као што је та теза, пошто је обавила свој задатак апотеозе либералног капитализма америчког типа - нестала, исту судбину ће доживети и та идеологија. Безалтернативност је противна бити историјског процеса.

Истина је да данашња левица, генерално гледано, претрајава у идејном вакууму, да, како каже Ф. Фукујама, “није у стању да изнесе веродостојан аргумент за агенду која би била нешто друго сем повратка на старомодну социјалдемократију”. Он данас говори и

7) Б. Ђуровић, “Левица, јуче, данас и сутра”, зборник *Левица, данас у Србији и свету*, Београдски форум за светравноправних, Београд, 2007, стр. 119.

8) “Залазак” слобде и самог смисла демократије у демократији либералног типа, најраспрострањенијег у савременом свету, обрађен је у мојој књизи “*Демократија на заласку - ауторитарно-тоталитарна претња*”, Службени гласник, Институт друштвених наука, Београд, 2010.

о “агонизујућој парализи која је последњих година задесила САД и Европу”.⁹⁾ То значи да ни десница, нити она политичка формација која се означаје као центар, а не само левица, нису у стању да понуде ништа ново, него само, евентуално, донекле кориговани неолиберални капитализам. Криза идеја и стратегија историјских алтернатива је општа. Она је нешто много шире и озбиљније од идеолошких и политичких груписања и усмерења. Потиче из садашњег “момента” развојне линије западне цивилизације, увелико створене синтезом профита, технике и насиља. Сва та три њена битна конституента који су створили ту цивилизацију могу је и разорити.

Излаз из дегенеративне кризе највећег дела света није могућ искључиво оживљавањем, јачањем и иновирањем левичарских покрета и партија. Али, без ововремене левнице, која је уједно, умна, демократска и визионарска левица будућности – тај излаз није могуће пронаћи. У трагању за њиме од суштинског је значаја надмоћна *мисао историјске алтернативе*. Можда се нешто од тога јавља, иако неуобличено и нејако у садашњим алтерглобализацијским и “окупацијским” студентским покретима оспоравања система неолибералног капитализма. Врло брзо ће се видети колика је њихова права снага и могу ли нешто историјски значајније донети. У сваком случају, они сада добијају већинску друштвену подршку, а прогноза да ће у не тако далекој будућности доћи до јачања левнице у њеним веома различитим, чак, међусобно супротстављеним видовима, има веродостојну емпиријску подлогу.

Б. Денић истиче да се подршка многих синдиката у Сједињеним Државама “окупаторском” покрету може “делимично објаснити широким, тек зачетим осећањем огорчења данашњим политичким приликама, а изнад свега одсуством политичких алтернатива или чак алтернативних визија како би свет могао и морао да буде организован. Демонстрације су зато израз гнева због неправди система, чији мудраци већ деценијама говоре да не може да буде друкчији... Нико не нуди велику визију, чак и номинално социјалдемократске и социјалистичке партије прихватају основне премисе капитализма слободног тржишта”.¹⁰⁾

9) Према: М. Мишић, “Ремонт Запада по Фукујама”, *Политика*, 11 фебруар 2012, стр. 07.

10) Б. Денић, у разговору с М. Мишићем, објављеним под насловом “Обама није социјалиста”, *Политика*, 13 новембар, 2011, стр. 1,7).

Ова оцена стања главних партија номиналне левице у великој мери важи и за политичку сцену Србије, других земаља бивше Југославије, као и свих европских пост-реалсоцијалистичких земаља.

Маса људи у тим земљама својим искуством “транзиције”, неодвојиве од неолибералог капитализма, зна да су обећања о бољем животу приликом његовог увођења била велика превара, да је он *историјска алтернатива окренута уназад* и да је његова “безалтернативност” програмирана системска лаж.¹¹⁾ Али, та лаж функционише као истина система који се саморепродукује, јер још нема довољно снажних социјалних, политичких и културних актера, нити довољно развијене теоријске мисли да боље алтернативе уобличи до препознатљивости и већинске друштвене прихvatљивости. Но, једно је сигурно: не може се заобићи могућност да се међу евентуалним бољим алтернативама том (и сваком) капитализму појави социјализам, али нерепресивни, антиколонијални, економски ефикасан и морално надмоћан, јер је та ефикасност ради социјалне правде, као једног од битних својстава таквих алтернатива.

Ствари се морају дотерати до краја: неолиберални капитализам опстаје и због тога што му се *претежни део номинално левих партија* не одупире. Социјалдемократске партије, вредноване по ономе што је у њима доминантно, сем изузетака, све више губе обележја левице, те стога и углед, као и подршку непривилегованих класа и слојева. Оне су учесници и ствараоци “плуралистичке збрке”, чија је функција да се “с привидом вреве кружи око ствари” (Е. Блох),¹²⁾ не додирујући њихову суштину. Политички плурализам постаје позориште где се “глуми” демократија. Максимум њихове делатности је веома скромно смањење суровости неолибералног капитализма.¹³⁾

Скупа с поразним економско-социјалним учинцима неолибералног капитализма доживљавају пораз и оне социјалдемократске и социјалистичке партије које су у суштини политичко-идеолошка средсва репродукције таквог капитализма. Оне су сада у Европи

11) “Падом социјализма мит о супериорности претворен је у мит и безалтернативности” (В. Вулетић, “Има ли пилота у авиону”, *Политика*, рубрика “Погледи”, 17 новембар 2011).

12) Опширније о овој Блоховој синтагми у: Б. Милошевић, *Социологија и савременост*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2007, стр. 31.

13) Види Б. Баљ, “Левица и модернитет”, зборник *Левица данас у Србији и свету*, стр. 93.

већина. Гледано на блиску временску стазу, а не неку дугорочну, могу опстати само оне партије социјалдемократског усмерења чији су програми, а пре свега пракса, на нивоу нове етапе социјалних поларизација, оштрих класних, политичких, вредносних, религиозних и генерацијских сукоба, као и оних, све чешћих, између домородачког и имигрантског становништва. Левица је на испиту способности да себе дубоко измени, да нађе свој одговор за стање које прети социјалном експлозијом и друштвеном дезинтеграцијом по разним линијама. На таласу већинског незадовољства она у наредним годинама може освојити власт у више европских држава, али трајнији легитимитетте власти може стећи само под условом да одбаци све оно што је објективно претвара у инструмент капитал-моћи. То претпоставља да је на суштински преображај покрену нови лидери, нова “органска” интелигенција и нови тип чланства, способни за историјску иницијативу надилажења и напуштања капитал-цивилизације. Логиком дегенеративне кризе која води у све горе стање друштва, она ће се наћи пред питањем каква би морала бити *некапиталистичка и транскпиталистичка историјска алтернатива*, те стога и пред питањем *могућности новог социјализма*. Ако не успе да нађе излаз из постојећег стања и себе суштински промени, доживеће такав пораз који ће довести до њеног фаличког ишчезнућа с политичке сцене и отварања врата свом ширином екстремној десници и диктатури. Евентуални изборни успеси у овом прелазном времену само су *проба*, пуна неизвесности, за њено суочење с нечим што ће тек да уследи, када је реч о генералним друштвеним трендовима.

Све то, у већој или мањој мери, важи и за Србију, с тим што у томе, као готово и у свему другом, проговара и осадашњена крвава прошлост као важна детерминанта друштвених кретања.

Ма колико била потребна комбинација више метода практичког деловања левице с циљем оспоравања капиталистичког поретка, од масовних штрајкова и демонстрација социјалног и политичког незадовољства до револуционарног отпора и тражења начина живота “с оне стране” потрошачког друштва, то није довољно да се гради стварна и боља алтернатива том поретку. Ње неће бити све док се најпре теоријски, а затим практички и светско-историјски не утемељи систем који *надилази свевласт профита*. Левица је доживљавала и доживљава поразе јер тај кључни историјски задатак

није успела да реши. А то није само економски, него је и политички и вредносни, заправо, цивилизацијски задатак.

Номинално леве партије које имају свој део власти у земљама пост-реалсоцијалистичке “транзиције” практично не “пипају” у њену срж - већином плљачкашку приватизацију, а социјализам као историјску алтернативу или не помињу, или помињу реда ради. Кључни узрок томе је што највећи део руководства и апарата тих партија учествује у “деоби плена” унутар новоуспостављеног поретка и што су без способности историјских иновација. То је подлога чињенице што је левица у европским земљама пост-реалсоцијалистичке “транзиције”, генерално гледано, на ниском нивоу. Они бивши “марксисти” који су у “новом” систему постали капиталисти и серијализовани “либерали”, “перу” своје биографије, а често и прљав новац. Спадају међу најагресивније браниоце постојећег поретка. Ти “борци” за бескласно друштво, за “модерну левицу”, спадају међу персонификације најсуровијег вида поновљене првобитне акумулације богатства и тлачења радничке класе у коју су се заклињали.

Један од канала онемогућавања већег политичког утицаја номинално левих партија на подручју бивших социјалистичких земаља јесте “куповина” лидера. Нови капиталисти су финансијери дела тих партија. А њихове вође постају зависне од својих спонзора. Умртвљују оне активности својих партија које би довеле у питање темеље суровог и регресивног капитализма. Вероватно је да у тој “куповини” лидера и финансирању неких од тих партија које нису безначајне, учествују и стране државе посредством својих тајних фондова и служби. Тај “механизам”, дакле, не продира у сваку од њих. Али, продира довољно широко и дубоко да ствара онај распоред политичких актера који одговара најмоћнијим државама, али и домаћој буржоазији.

Други чинилац идејног мртвила и политичке дегенерације партија номиналне левнице јесте недостатак људи, посебно на нивоу руководства, који су у стању да стварају свежу, инвентивну мисао. Као и у ранијим владајућим партијама које су носиле називе комунистичких, или сличне, логиком унутрашње бирократизације и олигархизације (што вреди за партије као такве) преовлађују људи апарата, прагматичари без визије и неопходних знања, без оне стваралачке страсти која одликује политичаре од формата, о чему пише Вебер.

Тешко је предвидети колико ће трајати поменути парадокс: све горе опште друштвено стање, све тежи животни положај већине у доминантном делу пост-реал-социјалистичких друштава, а левица јалова, идејно похабана или увучена у постојећи систем, с веома ретким изузетцима који битно одступају од тог правила. И ако донекле оживе неке од партија номиналне левнице услед претеће друштвене катаклизме, то неће бити довољно за измену њене опште слике. Можда ће се јавити нека друкчија “нова левица”. Каква – остаје да се види.

*Буржуји пореклом из бивше или садашње номиналне левнице, у Србији и другде, распростиру се од универзитета и партијских олигархија до слоја крупних “бизнисмена”. Ниче је својевремено писао: “Стид, стид, стид – то је повијест човјека”.¹⁴⁾ Свакако, стид је део човекове историје. Али бестидност је много већа и јача у стварном историјском процесу који је препун бескрупулозности. Буржуји номиналне левнице немају никаквог стида због своје камелеонске природе, садашњег положаја и начина доспевања до њега. Они су део шире системске категорије - *управљачке елите упропатитеља друштва* којима је потпуно страни то осећање.*

Сваки систем има своје апологете. Постојећи у Србији бране и уздижу *неолиберални крсташи и евангелисти међу које спадају и бивши “другови”, садашње “газде”*. Сви су, као идеолошки ешалон нове владајуће класе, његови велики добитници. Одбрана “светости” приватне својине као такве, посебно оне експлоататорске и крупно-отимачке (наравно, није сва приватна својина таква) везане за колонијално потчињавање - њихово је кључно опредељење. За њих је експлоатација пука измишљотина, бедне наднице су нормалне јер су, по њима, резултат оног што је стварно зарађено и “равноправно” склопљеног уговора између запослених и послодавца. Нељудски услови рада и обесправљеност радника декларативно се осуђују, али се правдају “кризом” и сматрају оправданим у “пролазним тешкоћама” “историјски неизбежне транзиције”, која се услед те “неизбежности” не сме доводити у питање. Главне “мете” њиховог идеолошко-политичког похода су социјализам у свим својим облицима, те стога и социјална правда. Идеја сваког самоуправљања одбацује се као нешто примитивно, “популистичко” и поразно по ефикасну привреду. То се чини с позиција моно-

14) F. Nietzsche, *Tako je govorio Zaratrusta*, Izdavačko-knjižarsko preduzeće “Mladost”, Zagreb, 1967, str. 45.

полизације и ароганције идеолошке моћи коју им систем даје по истом обрасцу као и систем политократског социјализма, са себи својственом примитивизацијом марксизма. Моћ неолибералних крсташа и евангелиста произлази и из чињенице да у садашњој Србији (а такво стање је и у другим државама на подручју бивше Југославије, као и на целокупном простору бившег реал-социјализма), како је већ раније наглашено, *нема јаких покрета и партија историјски иновативне левице, способне и истински заинтересоване за друштвени препород*. Ниједна номинално лева партија у својој политичкој пракси не залаже се убедљиво, идејно надмоћно и доследно за *нови социјализам* као алтернативу неолибералном (и сваком) капитализму. Ниједна од њих није укореењена, што значи да нема ни већинску подршку, у свету традиционалне и нове сиротиње, интелектуалних и мануелних најамника, масе незапослених, лоше плаћених стручњака, сељака који једва опстају на својим ситним парцелама, младе генерације која све више бежи у иностранство, врхунских стваралаца, од којих увелико зависи опоравак земље. Сама реч “социјализам” једва да се чује у позитивном значењу у јавном политичком дискурсу, а камоли да означава циљ ка коме се треба усмерити. Чињеница да је везаност грађана за социјализам доскора била већа (није вероватно да је сада мања) него у последњих 10-15 година његовог постојања у Србији,¹⁵⁾ што је за систем, пре свега његове управљачке и идеолошке елите крајње непријатно, једноставно се игнорише или објашњава стереотипом “носталгије”. У темељу те везаности је масовно искуство: у Србији је у социјализму, све до деведесетих година протеклог века, и поред његових многобројних недостатака, доминантни део друштва *много боље живео* него сада.

Социјална правда се помиње у изразито демагошком контексту, без икакве конкретне препознатљивости, и везује се за неку врсту умекшаног неолиберализма и друкчију идеологију “светле будућности”. Партије на власти широм бившег реал-социјалистичког простора, које себе дефинишу као левичарске својом политичком праксом не оспоравају постојећи капиталистички систем, у целини гледано, “дивљи”, примитиван и развојно неспособан, обележен “парадигмом трауме” (А. Панарин), оне социјалне. Не доводе у питање (или то чине на нивоу празних политичких декларација

15) S. Михаилович, “Проћердан крај века чини нас веома рањивим на уласку у нови век”, зборник *Пет година транзиције у Србији*, Социјалдемократски клуб, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2005, стр. 221, 211, 219.

и у току предизборних кампања), два камена-темељца тог система – преовлађујућу пљачкашку приватизацију и нове облике монополизације власти. Оне су добро уклопљени и *веома пожељни* елемент система са становишта његове логике и интереса нове владајуће класе у коју улази и знатан део оне старе, политократске. То су у основи *партије капитало-парламентаризма* (Бадју).

Да ли ће се принудом околности и растом свести о неопходности формирања борбене и историјски иновативне левице дорасле великим изазовима егзистенцијалне драме и могуће друштвене катаклизме – појавити таква левица или ће потрајати *капитал-левица*, остаје да се види,¹⁶⁾ То питање се решава на равни доминантних глобалних, регионалних и локалних друштвених збивања, већинских политичких опредељења, супериорнијих идеја и знања, одважности и морала, као и квалитета политичких руководства, посебно лидера.

На темељима лошег система, какав је систем неолибералног и уједно колонијално-вазалног капитализма, повезаног са хаосом, дилетантизмом, раширеном корупцијом и неодговорношћу, дакле, низом додатних елемената који умногостручују поразна дејства тог система - не може се градити боља историјска алтернатива. Нема те групе стручњака, политичара и културних делатника која би могла неким спасоносним планом да направи скок у бољи поредак, а да остану основе постојећег. То је једна од здраворазумских претпоставки тражења боље алтернативе све горем стању привреде и осталих области друштва, ако се сагледавају по оном шта у њима преовлађује и јача. Без тог увида нису могући самоосвешћење и битни унутрашњи преображај постојеће левице у Србији и другим, њој сродним земљама постреалсоцијалистичке “транзиције”, нити формирање њених савремених организационих облика. Такав увид није дневно-политичког или уско-партијског, него је општег и епохалног карактера и значаја.

Дакле, левица у минималном смислу препознаје се по томе што се свом снагом бори за поништење пљачкашке приватизације, против огромних социјалних неједнакости, сиромаштва и беде,

16) “Док је традиционална левица захтевала стварање новог друштва једнакости, савремена левица само тражи више једнакости у оквиру либералног капитализма, који је друштво неједнакости” (У. Шубаковић, оп. цит. стр. 53). Овом ставу ваљало би додати проблематизацију појма савремене левице. На делу је у основи квази-левица, као један од главних стубова модерног капитализма, оног неолибералног, и само је у хронолошком смислу “савремена”.

вазално-колонијалног положаја земље, за целовиту унутрашњу и спољашњу слободу. Од тих критеријума мора се поћи када се конкретније сагледава стање партија које себе одређују као левицу у данашњој Србији.

Предмет анализе у овом одељку студије није целокупна делатност најпознатијих партија¹⁷⁾ које се у већој или мањој мери јавно декларишу као припаднице ширег спектра партија левице, већ то да ли се и колико оне супротстављају, не само програмски, а поготово не реторички, него првенствено практички, постојећем *капитализму социјалне катастрофе* и залажу за оживотворење оних вредности које воде социјализму будућности. Та ће анализа, дакле, бити намерно методолошки сужена, јер се полази од уверења да је покушај одговора на та два нераздвојна питања од кључног значаја за препознавање стварне природе тих партија.

Најважнија промена у Социјалистичкој партији Србије је у томе што није вероватно да ће убудуће на њено чело доћи неки нови неприкосновени “вођа-господар”,¹⁸⁾ чија је реч светиња, а он се претвара у партијског бога, који својом вољом, мимо демократске процедуре, смењује чланове главног партијског органа, и то без икаквог јавног унутар-партијског отпора. То не значи да партија савремене левице нема потребу за снажним лидером, али снажним у демократском, визионарском, оперативном и моралном смислу. Лидери-трибуни који делују за опште добро, који нису ни у чему привилеговани или корумпирани, нити властољубиви, потребни су у сваком, а посебно у историјски преломном времену. Политичко онемогућавање појаве “вође-господара” мора бити и *институционално регулисано*. То још није довољно за развој унутар-партијске демократије. Али је важан корак у том смеру.

Постоје и значајна социо-психолошка ограничења остваривању неопходног нивоа демократског профилисања Социјалистичке партије Србије. Јер апсолутну већину њених присталица “каракте-

17) Непотрбно је, а тешко и да је могуће, анализирати све партије које се изјашњавају да припадају левици Србије. Доста њих су партије на “папиру”. То је један од доказа хипертрофираног политичког плурализма, који не може бити историјски продуктиван. О томе говори и чињеница да је “на простору Србије деловало, или делује, чак тридесетак странака са социјалистичким или социјалдемократским предзнаком” (Б. Ђуровић, *Социјалистичка партија Србије, стање и перспектива савремене левице*”, Просвјета”, Нови Сад, 2011, стр. 55).

18) Б. Ђуровић, исто, стр.55.

рише ауторитарна оријентација”,¹⁹⁾ што није својство само те партије.

Та партија је, свакако, постала значајна на политичкој сцени Србије. Али је она то постала пре свега уносећи неке елементе неопортунистичких погледа када је реч о решавању проблема статуса Косова и критичнијим односом према Европској унији од својих коалиционих партнера. Но, она није препознатљива по ономе што је главно за идентитет партије левице – свеколикој, оштрој и осмишљеној борби против капитализма претеће социјалне катаклизме, који је системски легализован и фактички отимачке приватизације која му је основа. Голим оком је видљиво да је скупина сиротиње, градске и сеоске, све већа, социјалне неједнакости све су дубље, незадовољство постојећим стањем све јаче и шире.

Социјалистичка партија се првенствено препознаје као *партија власти и ослобађања стега прошлости*, а не као кључна партија неопходних суштинских промена система које негирају такав капитализам. Друштвено стање показује да постоји *расцеп* између програма те партије и његовог остваривања, када је реч о егзистенцијално-социјалној проблематици, најважнијој за стварни положај и животне изгледе људи. Истина, то је карактеристично за огромну већину партија као таквих, посебно оних на власти. Јер власт нужно, пре у већој него мањој мери, изобличава ма колико добар програм, а у случају њене монополизације ништи га.

Да би била важан политички актер преко потребних дубинских системских промена Социјалистичка партија би морала тежиште целокупног свог делања ставити управо на бескомпромисну борбу против претежно пљачкашке, практично легализоване приватизације, као и њених погубних привредних и социјалних последица. На то је обавезује само њено име. То подразумева да се она и изнутра мења да би дорасла том задатку од кључног значаја. Програмска начела налажу јој да се континуирано залаже за оновремени социјализам. То би морало бити суштинско обележје бића сваке партије која носи такво име. У друштвеној стварности ничега од социјализма нема, ни као наговештаја. Ако то не буде кључно својство те партије она ће, објективно, трајно бити један од чинилаца репродукције историјски регресивног капитализма, иако га декларативно оспорава.

19) Исто, стр. 177.

Свакако, из овако суровог и у целини деструктивног капитализма, без цивилизацијско-развојних функција капитала, из садашњег крајње тешког међународног положаја Србије и структуре глобалне моћи – не може се “улетети” у социјализам који је у стању да негира капитализам растуће привредне и социјалне катаклизме. Али су неопходни почетни кораци и стратегија који воде ка томе. Социјализам будућности није мит, него историјски конкретно и препознатљиво добро. Он је само једна, неизвесна историјска могућност, знатно сужена због краха ранијег система реал-социјализма. Али би “добри разлози могли да подрже мишљење да је најоптималнија.”²⁰⁾

Највећа заслуга Демократске партије Србије, која себе одређује као партију “левог центра”, је у томе што је била главна организована политичка снага борбе против ауторитарног режима чије је једно од битних обележја да је био и режим личне власти. Политичка репресија је битно смањена, мада није сасвим нестала. Али је она социјална (како је у досадашњој анализи показано), услед природе новонасталог система - његова суштинска и трајна карактеристика. Та, нимало случајна, структурална супротстављеност (а не “обична” противречност) учинака Демократске партије чини главну границу њеног политичког бића. И овде треба нагласити да политичка слобода не може дуго опстати ако нема оне социјалне и ако оне не сачињавају системско јединство.

У вези с тим су и неке друге границе Демократске партије.

Имовинско стање, изгледи за социјалну и политичку промоцију чланова једне партије, посебно њених руководства, битно утичу на *структуру интереса и целокупан њен профил*. Веродостојна је претпоставка која се да реконструисати на основи састава Демократске партије, сада (фебруар 2012.) главне владајуће странке у Србији, да у њој доминирају припадници боље стојећих средњих слојева, као и дела најимућнијих, који у приципу иду за оним ко је тренутно најјачи, или очекују да ће то ускоро бити. Јасно је и без икакве теорије да они не осећају поразне социјалне последице “транзиције”. Напротив, њени су велики добитници и корисници. Мањим делом су и припадници нове буржоазије. По природи ствари не могу бити заинтересовани за дубинске системске промене у корист сиротињских класа и слојева. Демократију схватају

20) М. Марковић, “Да ли је социјализам још алтернатива”, зборник “Друштвена мисао на граници миленијума”, Службени лист СРЈ, Београд, 1999, стр.218

као ваљану легалну процедуру и владавину позитивног права, не пропитујући његове вредносне основе, док им је социјална правда декларативна категорија која не обавезује да се систем усмерава према њеном остварењу. Из тога произлази одговарајућа политичка пракса. Ради се о *политици социјалног статус quo-a*, претежно прокапиталистичке усмерености и превелике везаности за најмоћније државе Запада (што не значи да би требало да се на неку другу страну исто тако “нагне” и да се прекину сваке озбиљније везе с тим државама, јер би то, с обзиром на глобалну структуру моћи, Србију водило у још горе стање од садашњег). То је један од узрока изостанка неопходне критичности те партије према капитализму, у основи колонијалном, и догми приватизације, што је довело до тога да се у привреди и целокупном друштву Србије официјелно оправдавају и добијају фактички легални статус и они, изразито друштвено разорни, дубоко дехуманизујући процеси.

То су битна структурална ограничења Демократске партије која онемогућују њено стварно кретање ка партији “левог центра”. Све то води, и то не на дугу стазу, смањењу њеног политичког утицаја у ширим материјално и опште-статусно угроженим деловима друштва. Социјалистичка интернационала којој та партија припада сувише је хетерогена, политички слаба и “американизована” да би могла дати “свежу крв” остваривању некада високо вредносног циља – “демократског социјализма”.

Та партија, која се програмски определила да буде партија “левог центра”, те стога и за неки облик модерне социјалдемократије, у стварности се (с разлогом) доживљава пре свега као главна партија постојећег поретка, која, по логици ствари, сноси највећу одговорност за веома лоше стање друштва. Партије левог центра највише одликује управо стално практично залагање за суштинску повезаност демократије и социјалне правде. То се не види у деловању те партије. А Србија је друштво изразитих неправди, не само у материјалним условима живота њених грађана.

Неколико партија које себе дефинишу као социјалдемократске, по бројности свог чланства и стварном политичком утицају су углавном минорне. Један од узрока томе је што у Србији не постоји снажна, стабилна и модерна средња класа која би била њихов главни социјални ослонац. Други је у њиховој неспособности уједињења и непостојању политичке воље за то, као и стварања стратегије која одговара конкретним условима друштва Србије. Али узрок

њиховог политички периферног стања јесте и у *преовлађујућој политичкој психологији екстремизма и неподношљивости противника у масовној политичкој свести*. Готово да нема места за партије и покрете прогресивних историјских компромиса, што је условљено и антагонизованом социјалном структуром. На политичкој сцени главну улогу имају идеолошке супротности и мржње, што је дуго-трајна историјска константа Србије.

Једно од важних мерила постојања заиста савремене левице у Србији, осталим земљама на подручју до пре две деценије заједничке државе и другде, јесте *однос према НАТО-у, као и сваком другом војно-агресивном савезу* који би се евентуално појавио. Многе номинално социјалдемократске и социјалистичке партије на том подручју и у Европи уопште, било да су на власти, било у опозицији, присталице су НАТО-а. Желе да њихове земље, ако већ нису, што пре постану његове чланице. То што тај савез води агресивне ратове, тежи потчињавању света, што је сам принцип левичарске мисли и политичке праксе неспојив с агесијом било које врсте и чланством у организацијама које њу спроводе – за њих је од периферног значаја. Није случајно што у бившим социјалистичким земљама, чланицама НАТО-а, може да прође само *веома бледа варијанта социјалдемократије*, она која не угрожава крупни капитал, колонијални систем, вазалну демократију и кључну политичку позицију моћних западних земаља, пре свега најмоћније међу њима.

Не заборавимо да су и вође социјалдемократских партија које су биле главне партије власти у више земаља Европе 1999. године, донеле одлуку о учешћу њихових оружаних снага у агесији на ондашњу Југославију, да се ни данашњи њихови лидери нису енергично супротставили разарању Ирака, Авганистана, Либије. Највероватније тако ће поступати и у будућим сличним случајевима. То сведочи о неким важним одликама стварног политичког и вредносног бића тих партија. Агесију у име “одбране социјализма” упражњавало је вођство стаљинистичке комунистичке партије Совјетског савеза. Исто су чиниле, а и данас делом чине, владајуће социјалдемократске партије у Европи у име либерализма, посебно људских права.

Историјска специфичност југословенског социјализма (ставили ту синтагму под наводнике или не) састојала се у идеји и пракси самоуправљања, које је ма колико ограничено, турсисано

и манипулисано, ипак у клици и по интенцији било значајно. Данаас, широм бившег југословенског простора једва да се могу наћи предузећа где постоји каква-таква партиципација запослених у доношењу одлука које се тичу њиховог положаја у процесу рада. Стављени су, готово у целини, у статус најамног робља. Један од почетних елемената оновремене *револуције*, као синтезе оштрих, дубинских резова у темељима система и структуралних реформи дугорочнијег карактера на том простору - јесте *покрет за обнову те идеје и праксе*, што претпоставља њихову озбиљну критичку валоризацију и прераду.

Мноштво је предузећа и установа у пропадању. Зашто се они не би могли дати, под повољним кредитима, у својину и на управљање радницима и одговарајућим стручњацима? Ако је то могло и било широко прихваћено 1976. године у најјачој капиталистичкој земљи света – Сједињеним Државама²¹⁾, могуће је и у земљама наследницама Југославије, где још постоје трагови самоуправљања као ослободилачке праксе, наравно, имајући у виду сва његова крупна ограничења. По чему је плаћање страним корпорацијама великих средстава из државног буџета изразито осиромашене земље ради отварања нових радних места боље од тога? Посебно ако се има у виду да је прилив директних страних инвестиција којима би се градила нова и значајна предузећа веома мали, и да те корпорације углавном нису за то заинтересоване. По природи ствари за тај и сличне предлоге морали би се заложити стварно иновативна левица и компетентне управљачке елите. Томе би се, највероватније, свом снагом опирала огромна већина примитивно-капиталистичке класе, великим делом састављене од бивших “другова”, садашњих крупних приватних власника и псеудо-либерала. Стога је потребан не само класни, него и најшири, демократски заснован, одговарајућим идејама и знањем вођен друштвени покрет за ново, рационално, привредно ефикасно и на социјалној правди утемељено самоуправљање. То не значи да он треба да пође у генерални поход усмерен на ништење приватне својине као такве. Ради се о елиминацији *експлоататорске, монополистичке и социјално поробљавајуће приватне својине*, а не о успостављању неке варијанте “ратног комунизма”, као једнакости у беди, без могућности да покрене развој производних снага, кога се и Лењин својевремено одрекао.

21) Види: М. Марковић, исто, стр. 25.

Колико је политички корпус који себе одређује као левицу данас у кризи показује његова *идејна беда*. Он је предалеко од утицајне и живе мисли, од грамшијевске духовне хегемоније. То, поред осталог, показује офанзива крајње примитивног, агресивног и мисаоно ништавног антикомунизма, који преплављује простор пост-југословенских друштава, али и Европе уопште. Он је, заправо, идеолошки и практично, *преокренути, најсуровији стаљинизам*. Ни један, нити други не могу без идеологије екстремне мржње, масовних прогона и истребљења политичких противника. У нацифашизму, као екстремном анти-комунизму, као и у стаљинизму, то се опредмећивало у концентрационим логорима. Није искључено да би се то могло поново догодити. Оба су тоталитаристичка и далеко од ишчезнућа. И оба могу стећи већинску подршку. Први посредством изопачене демократије и расизма, други посредством свемоћне државе која одузима слободу, али даје парче хлеба, Оба ту подршку одржавају и путем масовне и систематске душевне окупације.

Квази-левица и псеудо-левица капитулирале су и пред колонијално-вазалним духом који постаје константа система пост-реалсоцијалистичких друштава “транзиције”. То је, заправо, нужан данак фактичком пристанку на несупротстављење пост-модерном потчињавању и “мекој” окупацији властите земље ради опстанка на власти или у пријатном положају “принципијелне” опозиције. Духовна окупација као последњи чин потчињавања једне државе оставља трајније трагове од оне војне, јер убија отпор губитку слободе.

Без идејног иноваторства, мисаоне свежине, политичке мудрости и храбрости, без споја супериорне мисли, практичког чина, демократског *etosa* и поштења – нема опоравка левице ни у Србији, нити било где другде.

Блиска је веза између неолибералог капитализма и тог све јачег таласа анти-комунизма. Најсуровији облик модерног капитализма има свој идеолошки израз у генералном походу против сваке левице, посебно оне комунистичке. То не значи да се и једног тренутка сме заборавити шта се све чинило у име комунизма. Али се не би смело заборавити ни то да је изворна и главна идеја комунизма - *бескласно друштво*. Њен садржај је неуништив, ма колико била сузбијана. Под различитим именима јављаће се све док трају тешке, чак ужасавајуће неправде и патње великог дела човечан-

ства. Она се може наћи и у религиозним етикама, не само хришћанској, у свом теолошком, али и световном виду. *Не припада само аутентичној левици, него и сваком истински ослободилачком теоријском и практичком стремљењу. Она је од општечовечанског значаја.*

Крупни, тлачитељски, олигополски и колонијално-поборљивачки капитал све ће чинити да уништи сваки покрет, сваку партију или интелектуално-политичку групацију, који теже остваривању те идеје. Типичан пример такве праксе је Пиночеов режим у Чилеу, који је парадигма неолибералног капитализма и масовног хапшења, а пре свега убијања, припадника левике у тој земљи, уз свесрдну помоћ Америке, њених тајних служби и моћних корпорација. Ту је та веза између неолибералног капитализма и крајње агресивног анти-комунизма, као и уништавања левике уопште. Она се јавља и у Русији, земљи која је унутар Совјетског Савеза била једна од највећих жртава нацистичког анти-комунизма. И у тој земљи постоји једна од варијанти неолибералног капитализма, с њему иманентном рехабилитацијом екстремне деснице, мада анти-комунизам у њој има и друге узроке, с обзиром на дуготрајну страховладу која је правдана кретањем ка комунизму. Неће бити случајно што се у данашњој Немачкој, најјачој европској економији (у основи неолибералној) и растућој империји, шире и јачају неонацистичке партије и групације. Није то само наслеђе прошлости, него је и производ садашњости. Такође није случајно што тај примитивни и опасни антикомунизам јача у процесу “транзиције” у којој се успоставља такав капитализам. Данас ништа као та суштинска веза неолибералног капитализма и “пећинског” анти-комунизма, чија је екстремна форма повратак нацизма и фашизма, не може угрозити остатке демократије, просветитељства и уопште хуманистичко-ослободилачке мисли и праксе у Европи и ван ње.

Основни закључци који би се могли формулисати из претходне анализе стања левике у савременом свету (дате само у нацрту), могли би бити следећи.

Комунистичке и њима сродне партије бољшевичко-ауторитарног типа, иако повесно превазиђене, не могу се “отписивати” као нешто историјски ирелевантно. Оне ће још постојати, неке, ће, вероватно, ојачати и делимично се променити услед пустошних економско-социјалних учинака “транзиције”. Али нису у стању (не само оне) да понуде нову и уједно битно бољу историјску алтернативу.

Садашње социјалдемократске партије, сагледаване као целина, такође нису у стању да то учине. Преовлађујућим делом оне су уклопљене у систем неолибералног капитализма. Чак су и његова погонска снага. Модел “друштва благостања” у озбиљној је кризи, на коју те партије немају одговор. Оне су један од главних узрочника те кризе, па им се, фигуративно речено, може приписати одговорност за политичко “чедо-убиство”. И у овом случају постоји вероватноћа да ће се неке од тих партија, или струја у њима, радикализовати у позитивном смислу и постати актери практичног оспоравања тог система. Али, ма колико то било значајно, далеко је од довољног за заокрет ка његовој негацији.

Неопходно је трагати за неким друкчијим ”трећим путем” у односу на досадашње, а историјски бољим. Досадашњи модели и стратегије “трећег пута” или су у озбиљној кризи, или су пропали (“држава благостања”, “еврокомунизам”, самоуправни социјализам у негдашњој Југославији, Блеров, Гиденсов и Клинтонев ”трећи пут”). Али се намећу питања шта је то друкчије “треће”, има ли неких његових елемената и како га претворити у нову друштвену парадигму. Сада се, првенствено услед ограничености саме епохалне ситуације и доминантног “духа времена” могу само назрети обриси будућности у знаку историјски прогресивног, али несигурног “трећег”, према чијем опредељењу би била усмерена оновремена левица, скупа са свим другим еманципаторским субјектима

Досадашње партије левице су у суштини *партије различитих прошлости*, те стога нису, сем, можда, веома ретких изузетака, на нивоу тог историјског задатка. Нису ни постојећи покрети с левим предзнаком, укључујући садашњу ванпартијску, пре свега омладинску левицу, која доноси извесна освежења у политичкој домишљатости и сензибилитету, али је без јасног програма “за”. То “треће” може бити производ епохе која иза себе оставља и реалсоцијализам и реалкапитализам, с њима припадним формацијама које себе одређују као левицу, или важе за њу, укида их у Хегеловом смислу тог појма, односно, историјски надмашује, преузимајући и прерађујући оно из њихових тековина што је вредно. Но, то није никаква историјска нужност. Напротив, спада, из данашњег хоризонта сагледавано, у слабију историјску могућност.

Хоће ли се то ново “треће” појавити из логике производних снага информатичког доба? Ни то се не зна. Најмодернија технологија пружа могућности и за људску еманципацију и за ново

поробљавање. Свакако, то пожељно, чак неопходно историјски прогресивно”треће”, неодвојиво је од оног еманципаторског у нај-модернијим производним снагама. Али, без одговарајуће људске праксе, која увек значи и борбу за боље - технологија и у својој ослобађајућој компоненти, остаје празна могућност за такав историјски прелом.

Међутим, “треће” може да се одредити и као *пад у технолошки високоразвијено царство варварства*. У прилог тој прогнози иде чињеница да су из века у век ратови све страхотнији, са све већим бројем жртава, као и да је технологија смрти све јача, све убитачнија и све модернија. Знаци те могућности су очити.

Стога се проблем садржаја, ликова и остварења новог “трећег” враћа на моћ и улогу практичног ума који тражи и ствара претпоставке и субјекте бољег света.

Оно “треће” као историјски битно прогресивно неодвојиво је од *новог социјализма*. Но, не сме се искључити могућност и неких других, историјски прогресивних облика “трећег пута”. Ако се и појаве, неће се сушински разликовати од новог социјализма, с обзиром на његову природу и telos. Ововремена левица стиче свој идентитет једино ако је способна да такав социјализам доведе до нивоа глобално релевантне идеје и настоји да га практично остварује. Превише је рано да се конкретније одређују његов садржај и његови ликови. Али се већ сада може рећи да је *нужни садржај тог социјализма ишчезавање сваког облика експлоатације и људског поробљавања, као и успостављање светског поретка демократије и мира*. Да због важности питања како до њега доспети опет нагласимо: то није само програм савремене левике него и свих еманципаторских историјских субјеката.

ДРАМА ЕПОХЕ И НОВИ СОЦИЈАЛИЗАМ

Став да нема алтернативе неолибералном капитализму и капитализму као таквом, елемент је лоше политичке метафизике и империјалне идеологије. Њихова је бит у тежњи за овековечењем светског система капитализма, и то у његовој, сада доминантној, најбруталнијој форми. Империје ове епохе тенденцијски се смењују, али та политичка метафизика остаје. Она је програмирано фаталистичка. Њоме се настоји да се сваки отпор једном, крајње неправедном типу друштва и светског система, унапред обесми-

сли и прикаже узалудним. Иако се више не инсистира на третману либералног модела друштва као "крају историје", творци и апологете те политике сматрају да је он, ипак, узор за цео свет. Отуда и уверење управљачких елита најмоћнијих земаља Запада, пре свега Сједињених Држава, да им је божјом вољом и историјом дато право усређивања човечанства свим средствима. Последице такве политике су очигледне.

Али, и уверење да су боље алтернативе таквом систему на дохват руке, само се треба потрудити да се открију и енергијом хтења и требања остваре, креће се унутар фатализма, у овом случају волунтаристичког. Такве алтернативе, иако преко потребне, још су далеко од развијених стратегија епохалних и уједно прогресивних промена. Нису историјском нужношћу предодређене да се одреде. У најбољем случају тек су у зачетку. Оне су само део историјских могућности, често знатно слабији од збира оних њима супротних. Нема довољно објективних ослонаца, нити снажних субјеката њихове реализације. То је у великој мери узроковано тиме што су партије које себе одређују као леве претежно постале чинилац репродуковања неолибералног капитализма, или његова квази-опозиција.

Фаталистичком оптимизму припада и концепција историје као незадрживог напретка, што значи да нема повратка у лошу прошлост. Међутим, судбина реал-социјализма то најбоље оспорава. Капитализам првобитне акумулације богатства, који је историјски регрес, вратио се без већих отпора. Оно што је личило на велику историјску алтернативу распало се за неколико година.

Унутар уског поља бољих историјских алтернатива мора бити места и за *нови социјализам*. Не сме се пристајати на данас преовлађујући третман сваког социјализма као историјског мртваца и светског страшила, нити се затворити за неке, сада непознате начине изласка из беспућа које се приказује као најзад нађени прџви пут. Кључна претпоставка новог социјализма је *онемогућавање не-легитимне принуде*, поготово масовних размера, у облику „гулага” или неком другом виду. Одређена мера легитимне принуде мора припадати не било каквој држави, него оној која је заснована на *праведном праву и начелу демократије*.

У модерном добу доминирају две световне идеје: *либерализам* и *социјализам*. Често су биле антагонизоване и у њиховом тумачењу и у настојањима да се одреде у друштвеној стварности.

Време је за *теоријско-практичку синтезу*, а не за неку врсту механичког споја, оног најбољег и трајног у њима: *слободе појединца из либерализма и социјалне правде из социјализма*. Била би то, уз додатне услове, најавна нечега историјски новог. То је тај неопходни прелом који отвара пут повесном преокрету ка новом социјализму. Садржај тог прелома није циљ само ововремене иновативне левице већ има општечовечански значај. У “топлој” струји либерализма било је места и осећаја за социјалну правду. У таквој струји социјализма слобода појединца никада није била од периферног значаја. Синтеза тог највреднијег из либерализма и социјализма кључна је претпоставка *рехабилитације* и једног и другог. Њоме се они ослобађају тешких компромитација у прошлости и садашњости.

Та синтеза је *нужан, али не и довољан услов* настанка новог социјализма. Довољан услов је разуђен и састављен из више компоненти. Сачињен је најпре од осмишљених борби за то ново, јер оно није поклон историје, од модернизације и глобализације, ако не “с људским ликом”, онда бар с оним мање нељудским, светског мира, планетарне демократије и укидања дубоко понижавајућих неједнакости међу људима. Али је састављен и од *духовне револуције у човеку-субјекту* која би омогућила смањивање (ишчезавање није могуће) агресивности, мржње, похлепе и егоизма унутар људског рода, што значи и количине зла, патње и несреће, чији су корени системски, историјски и антрополошки. То подразумева битну промену не само типа економије и политичког уређења него и усмереност ка питањима: *куда хрли свет, чему новац, техника и знање, какав је квалитет нашег живота ?* На први поглед то су апстракције доконог ума. Међутим, ради се о смислу егзистенције и потреби за цивилизацијом која у свему надилази цивилизацију профита као самосврхе. Сувишно је истицати да је то епохални процес и само једна, крајње тешко остварива историјска могућност. Али ако се она напусти - следи нека врста апокалипсе чији се потенцијали очитују готово сваког дана.

Разуме се, између либерализма и социјализма постоје разлике које се не могу пребрисати. Сукоба између поборника тих идеја и даље ће бити. Не могу се оне у свему интегрисати. Битно је да се остварује оно о чему је већ било говора - синтеза између најбољег и најближег у њима. У социјал-демократском моделу друштва дошло је до “додира” тог најбоље и најближег, али не и до синтезе. Она није могућа ако се не *надилазе* темељи капитализма. У том

моделу они су само доведени у *полупитање*. Сада је на делу настојање да се они свим средствима учврсте.

Главни ток модерног социјализма заснива се првенствено на различитим, чак и супротстављеним рецепцијама Марксове мисли, „преломљеном” конкретним историјским приликама и профилем водећих личности које су је претварале у политичку стратегију. Свака мисао када уђе у политичку арену „бламира” се у већој или мањој мери, како услед затечених спољашњих околности, тако и због властитих противречности, недоречености, погрешних дијагноза и прогноза друштвених кретања. Не улазећи тренутно у питање актуелности и граница Марксове мисли, важно је истаћи да њу и ону линију либерализма која у своје средиште ставља слободу појединца, а не приватну својину и тржиште, повезује чувени став из „Манифеста комунистичке партије”, да је та слобода услов слободе за све. Тај став има принципијелни значај и за либерализам и за социјализам, те врши улогу посредујуће „карике” између њих. Сем тога, Маркс упозорава да комунисти којима он припада „нису међу оним комунистима који намеравају да униште личну слободу, који желе да претворе свет у огромну бараку или у гигантску кулу рада”.²²⁾

И код Маркса и код Енгелса има анти-либералних ставова, или њихове мешавине с властитим схватањем либерализма. Али њихово преовлађујуће разумевање револуције као насилне револуције, мора се ситуирати у конкретан друштвени, пре свега класни контекст, препун различитих облика системског и крајње бруталног насиља. Ако су револуције деветнаестог века у Европи гушене крвавим насиљем, логично је да потенцијалне жртве такве политике такође сматрају да се само одбрамбеним противнасиљем, које иде и до крвопролића, могу одупрети тиранији и потчињавању. Такво противнасиље долази до изражаја и у Маркс-Енгелсовој, а посебно Лењиновој теорији револуционарне промене постојећег. То не значи да је тај тип револуције важећи за све могуће друштвене околности.

У историји нема ничег апсолутно новог. Увек се нешто преузима из прошлости, али се преображава и смешта у измењен општи друштвени контекст. То би се данас првенствено односило на социјалну сигурност која омогућује бар основне услове егзистенци-

22) Према: З. Голубовић, *Нова левица, социјализам и персонализам*, Република, бр. 272, 1-15 новембар 2001, стр. 28.

је за сваког, заштиту запослених од самовоље послодаваца, опште бесплатно школовање на свим нивоима, као и бесплатно лечење у свим здравственим установама. Тога је било као цивилизацијске тековине реал-социјализма. Наравно, било је и изразито антицивизацијских својстава тог система, пре свега прогона, хапшења и убијања невиних, што је највише допринело његовој пропасти.

Нема никаквих изгледа боље историјске алтернативе све док постоји систем у коме се продубљују и шире сиромаштво и беда, материјална, политичка и морална, расте незапосленост, све чешће се умире због немогућности лечења излечивих болести, и уопште, услед неподношљиве немаштине. То је систем у коме се богатство стиче на тлачењу и несрећи других. У њему се управљачка елита саморепродукује по обрасцу: где су родитељи, ту су огромном већином и потомци, уз, евентуално, минимално побољшање социјалног положаја неких од њих. На таквим основама нема изгледа ни за преживљавање већине на егзистенцијалном минимуму, а камоли за нови социјализам. Нису то сазнања за која је потребна “висока” теорија, него су једноставне, свима доступне опоре истине до којих се долази животним искуством милиона људи.

Новост новог социјализма односи се на способност уласка у епоху градње *хуманистичко-информатичког друштва*, при чему се његова суштина не препознаје по високој технологији, него по статусу човека у целокупним друштвеним односима, по квалитету његовог живота, али не у смислу заводљиве формуле “брutto националне среће”, у којој се не доводи у питање природа темељних неједнакости међу људима.

Пут ка таквом друштву није могућ без оних цивилизацијских тековина о којима је претходно било речи. Капиталистички систем већ ствара информатичко друштво. Али никада се на његовим основама не може развити хуманизовано информатичко друштво. Јер тај систем потчињава профиту и технологију, и природу, и људе, што значи и сам смисао човекове егзистенције. Нови социјализам није могућ као антитехничка, наводно “изворна” друштвена формација, али ни као пуки наставак “постиндустријског друштва”. У овом другом случају ништа се не мења у хијерархији вредности. Новац, “ствари” и квантитативно схваћени прогрес и даље су на првом месту. У темељима новог социјализма је *радикални вредносни преокрет* где примат имају вредности које се не могу купити и продати, естетика живљења, одуховљење, а не освајање. То је,

такође, рационализам “с душом”, при чему се она не схвата као мистична категорија, него као јединство саосећајности и солидарности с онима који пате, укидања система који ту патњу производи и поштовања људског достојанства. Разуме се, никада се ниједно друштво не може у потпуности заснивати на тим и сродним вредностима. Увек ће постојати и контра-вредности које су садржане у стварности људских односа. Важно је да односи који произлазе из опредељења општечовечанских вредности буду растући процес, с изгледима да постане доминантан.

У новом социјализму непосредна демократија доживљава квалитативан скок. Захваљујући информатичкој технологији омогућује се веома брзо сазнање ставова грађана о свим кљичним друштвеним питањима. Наравно, она пружа могућности и за тоталитарну контролу. Битна је њена системска функција и употреба.

Иако су такав социјализам, или нека друга прогресивна историјска алтернатива, „галактичким” раздаљинама удаљени од стварности данашње Србије, не сме се остати заробљен том стварношћу, нити се она сме стављати у „заграде”. Теоријски говор о њима има функцију *историјског оријентира и критичке свести о бити те стварности*. Без тога свако мењање постојећег врти се у кругу, или иде наниже.

Ваља опет нагласити, у нешто друкчијем теоријском склопу, да су за настанак новог социјализма неопходни *овремена левица, али и најшири савез еманципаторских друштвених субјеката*.

Средином прошлог века појавила се, првенствено у западној Европи, нова левица. Међутим, показало се да она нема дубине, да су њене идеје углавном танке и да није у стању да буде озбиљан чинилац стварног надилажења капиталистичког друштвеног бића. Стога се угасила или “утопила” у постојећи систем.

Данашњем свету неопходна је увелико друкчија левица. То је од посебног значаја за друштва на простору бившег реал-социјализма. У њима би она, ма колико то необично изгледало, морала да истовремено решава неке проблеме карактеристичне за протекла два века и оне који су примарни у овом столећу. Притом се на теоријској равни мора напустити идеологизована категорија “земаља у развоју.” Постоји и противвразвој као развој унатраг. Многе од земаља с тог простора, као и с других подручја света на које се “лепи” та категорија, међу њима и Србија, имају управо такав развој. Оне су не само сиротињске, него, најчешће, и оштро кла-

сно подељене и колонијализоване. Та категорија је тако справљена да подразумева априорни оптимизам – кретање ка вишем нивоу економског и целокупног друштвеног развика. Из ње се не може закључити да постоје и цивилизацијски пад, драма епохе с катаклизматичким потенцијалима. Том категоријом то се прикрива, а тиме и чињеница експлоатације која сеже и до нивоа системског и систематског изгладњавања, као и ропског статуса радне снаге. У неолибералној теорији експлоатација се сматра марксистичком измишљотином, јер, наводно, радник приликом склапања уговора са послодавцем унапред пристаје на износ наднице коју ће да прима. То што је он *социјално принуђен* да пристане и на надницу од које не може да прехрани себе и своју породицу, посве је неважно за бранитеље те теорије. Реч је првенствено о *природи система*, па тек после о бескрупулозности надмоћне већине новонасталих газда, мада су тај систем и та бескрупулозност неодвојиви. Истина, знатан број припадника хетерогене скупине предузетника, посебно оних средњег и нижег нивоа имовинског стања, трпи последице лошег интервенционизма неофеудалне, увелико корумпиране и некомпетентне државне власти. На делу је “врзно коло” симбиозе и сукоба примитивног, развојно неспособног капитализма, похлепе, не свих него експлоататорских приватних власника и лоше државе, чије су највеће жртве они без икакве моћи да себи обезбеде бољу егзистенцију.

У већини земаља пост-реалсоцијалистичке “транзиције” ововремена левица се мора суочавати с потребом борбе за зараде од којих се може релативно нормално живети, а не једва преживети, за оснивање синдиката који су у стању да заштите основна права запослених у условима поновљене првобитне акумулације капитала, за спречавање дезиндустријализације и политичког неофеудализма. Уједно, мора се залагати за кретање ка хуманизованом друштву информатичке ере у коме човек није тлачен и потчињен техници, за примат универзалних људских вредности, што значи и за најтежу револуцију, ону *духовно-моралну у човеку као појединцу*. Без ње се социјална и политичка револуција нужно изрођавају. Сем тога, таква левица би морала да иде битно даље од највећег дела садашњих социјалдемократских партија у свом практичко-критичком односу према неолибералном капитализму. Али би морала и да оставља иза себе модел реал-социјализма, што претпоставља да *надилази партије и покрете большевичког типа*. При том треба

имати на уму да обновљени капитализам првобитне акумулације богатства из своје логике највише рађа управо такве партије и покрете левице. Повесно гледано, они не могу дати ништа ново. Али могу потрајати, јер та прошлост није брзопролазна, и бити значајан чинилац отпора постојећем систему. .

Ововремена левица мора се одредити и према питању шта јој је *идејно-теоријска платформа*. Оријентир је поменута синтеза оног највреднијег из социјализма и либерализма као теоријско-практичког наслеђа и његове потенцијалне новореволюционрне функције у садашњем свету. Али у ту синтезу треба да уђе и све друго из савремених теоријско-практичких кретања, што може допринети настанку новог социјализма. У том великом подухвату не може бити неоспорних величина пред којима се клања, имена која имају статус „црвеног слова” у религијским календарима. При том би се морало водити рачуна о неким незаобилазним искуствима, пре свега о објективизацијама и данашњем значају Марксове мисли, која је, у различитим интерпретацијама, најчешће догматским, била најзначајнији теоријски извор социјалистичких револуција и из њих насталих система у прошлом веку.

Марксова теорија није довољна за утемељење новог социјализма. Неки ставови садржани у њој, посебно о комунизму, спадају у наивну и анти-дијалектичку утопију. Поједини ставови о националном питању, посебно они који се односе на тадашњи Балкан, носе печат недовољног разумевања конкретних прилика на том подручју и апсолутизације „револуционарног” разлога”. У једном тексту о дипломатији у ондашњој Европи провлачи се Марксов германоцентризам и одбојност према Русији, не само због апсолутистичког царског режима у тој земљи. Нашло би се тога још. Али то *није оно главно* у његовој мисли. Теорија експлоатације, апсолутног и релативног осиромашења, цикличних криза капитализма, његовог претварања у светски систем, цивилизацијских и дехуманизујучих функција капитала, теорија отуђења, значај технике у развоју модерног друштва, итд. - неопходни су, наравно, иновирани, за градњу поменуте платформе. Данас се унутар различитих видова „пост-марксизма” битна сазнања садржана у Марксовој теоријској мисли релативизују до непрепознатљивости, а у навали примитивне анти-комунистичке идеологије она се ниште на најпримитивнији начин и с њиме се поступа као с „липсалим псом”. Но, неће бити случајно што се упоредо са дискредитацијом неолибералног капитализма обнавља интересовање за ту мисао.

Повратак капитализма, и то у његовој најбруталнијој варијанти, на подручје бившег реал-социјализма, чини још више актуелним битна Марксова сазнања. Али уједно намеће питање *преиспитивања неких аспеката његове теорије револуције*. У њој, како је претходно наведено, доминира насилно рушење капиталистичких система (мада има и томе супротних ставова), али не и материјално-техничке основе кују ствара модерни капитализам. Сличан, дакле, не идентичан, тип капитализма и сада постоји у главнини земаља на подручју бившег реал-социјализма, па су и крваве револуције такође могуће у неким од њих. Али се не може сметнути с ума чињеница да су се револуције у својој большевичкој варијанти, завршиле системским сломом. Стога се данас мора тражити неки друкчији тип револуције да не би дошло до новог пораза. Није реч о томе да се револуције новог типа могу остварити без икаквог насиља, него о томе да оне не буду утемељене на принципу *неограниченог насиља и крвопролића, поготово оног масовног*. И садашње револуције морају располагати властитим, довољно јаким средствима самоодбране и упозорења свим могућим тиранијама, и политичке власти и капитала. Али се мора извући неопходни закључак из пропасти система насталих на темељима револуција прошлог века које су садржале ужасавајуће крвопролиће у грађанским ратовима као компонентама тих револуција. Тај закључак је да се *на основама ничим ограниченог насиља не може градити битно боља и трајна историјска алтернатива*. Судбина реал-социјализма о томе сведочи.

Прва етапа на путу ка новом социјализму био би *дубинско-демократски, развојно способни систем, чија су битна својства: елиминација поретка нове буржоазије и с њом стопљене политократије, које у својим рукама концентришу највећу имовинску и политичку моћ, слобода која има економску и ширу егзистенцијалну подлогу, укидање, не сваке, него експлоататоске, монополистичке и олигополске приватне својине, плуралност облика властности, суверена држава, поштена, одговорна и компетентна власт*. Такав систем садржи и елемент *борбеног и морално заснованог патриотизма у смислу отпора* не само спољашњем, него и унутрашњем поробљавању, што је неодвојиво. Без већинске свести о потреби таквог историјског заокрета, ма како га назвали, и без актера који могу да га изведу – Србија и мноштво других, њој сличних земаља, неизбежно пропадају и као друштва и као држа-

ве. Данас је то очигледно. Проблем такве алтернативе пре свега је проблем *њиховог опстанка*.

Неопходна је и јасна свест о природи, као и јакој могућности настанка *псеудо-алтернатива*. И “демократура” с „беневоолентним диктатором” једна је од њих. Пажљиво разгртање површине друштвене стварности Србије откриће предзнаке тог системског “минотауруса”: *спој површинске демократије, “меке” диктатуре политичке олигархије и социјалне диктатуре надексплоататорског капитала, страног и домаћег порекла, који једва да омогућује пуко преживљавање најамне радне снаге*. Оно што од тога одступа нема значајнији утицај на општа друштвена кретања.

Тешка оболелост система Србије произлази из самих његових претпоставки. Два су битна обележја тог система: 1) историјски регресивни и репресивни капитализам, у чијем је средишту преовлађујућа приватизација као фактички легализована отимачина друштвеног богатства; 2) колонијално-вазални положај Србије као државе. На таквим системским основама нема никаквих изгледа опоравка не само Србије, него ни сваке друге земље. Такав систем се мора *одбацити* јер води у социјалну катастрофу, као и спречити опасност новог државног распада. Преко потребна компетентна, одговорна и на свим нивоима поштена власт није могућа у њему. За њено институционализовање потребни су снажан демократски покрет „одоздо”, промене глобалног контекста силе, као и одговарајуће знање „одозго”. То су *приоритети* Србије у овом, за њу веома драматичном тренутку, али и у непосредној будућности. Без њиховог остваривања нема ни минималних услова за дугорочније кретање ка социјализму по мери социјалне правде, егзистенцијалне слободе и људског достојанства.

Стање у друштву Србије, и не само у њему, сувише је тешко, заправо у много чему поразно, да би се о њему говорило на устаљен начин. Потребан је, тачније, неопходан је, теоријски говор који иде до корена ствари, не робује никаквом спољном ауторитету, води разбијању старих и градњи нових “плоча”. То је пре свега говор који тражи излаз из историјског ћорсокака и претеће друштвене катаклизме. Велики песник и весник будућности Бранко Миљковић, давно је упозорио на потребу говора који кореспондира с драмом епохе, када је написао ”На обичне речи више немам право”.

Мноштво проверених емпиријских налаза говори да је главни-на истине друштва садашње Србије, и не само тог друштва - улазак у стање економско-социјалне катастрофе, новог растројства државе, моралне трулежи, ширења социјалног песимизма и незнања. Мало је делова друштва који нису захваћени тим стањем. Одговорност за ту истину тражи да се она јавно саопштава и брани, не ради личне користи и вајне "славе" него управо ради најдубљег смисла позива свих који се тим послом баве. Али, то је ипак, лакши део испуњења императива те етике. Много је теже покушати да се *назначе излази* из тог стања претеће и блиске катастрофе, макар они били удаљени од садашњег тренутка. Ако се одбацује идеологија безалтернативности постојећем домаћем и светском стању мора се одбацити и *фатализам безизлазности* из поретка новог насиља које доводи до масовне социјалне неправде и патње. Но, и једно и друго траже озбиљност теоријско-практичког утемељења. Без тога су пуки апели на "добро срце", утеха и јаук у пустињи. У том смислу питање новог социјализма тиче се и овог и будућег времена. Без ваљане визије будућности нема ни скромно боље садашњости, и обрнуто. Мора се знати ка чему и како се иде. Две су негативно формулисане одренице пута ка бољем: *не сме се успостављати систем једнакости у сиромаштву, који је најчешће спојен с неким обликом старатељске диктатуре; не сме се трпети, поготово подржавати, систем понижавајућих друштвених неједнакости, масовног осиромашења и раста беде, који производи друкчије облике ништења људске слободе*

Данашњу Европу захвата *вишезначно врење*. Захватиће и Србију. Зачиње се нека *друкчија нова левица*. Али настаје и нова агресивна десница. До оштрих сукоба између њих убрзо ће доћи. Време релативног социјалног, политичког и религиозног мира ближи се крају. То је та, све *оштрија, вишеструка конфликтност и непрозирност драме епохе која убрзано наступа*. Може да стекне ураганску снагу. Изгледа да за ту могућност нико није спреман.

Погрешно је видети све то што се збива, првенствено у Европи, Сједињеним Државама, делимично и у Русији коју карактерише проблематична комбинација олигархијског и државног капитализма - пре свега као финансијску, и уопште економску кризу. На делу је нешто много теже и озбиљније: *дотрајалост, али и осиноност једног типа цивилизације у којој готово све почиње и завршава се профитом*. Такође, било погрешно закључити да непо-

средно предстоји “пропаст Запада”. Његова привлачна снага јесте знатно умањена. Но, он и данас располаже најмоћнијим оружјем и великим капиталом. И до сада се није устручавао да га употреби ради наметања својих стратешких интереса. Неће се устезати да то чини и убудуће. НАТО томе служи. Социјална репресија неолибералног капитализма биће праћена оружаним интервенцијама и агресијама широм света, дегенерацијом либералне демократије у империјалну, чак и убилачку демократију, владавином вазалног, дубоко неправедног псеудо-права. Утолико више што сада на историјском хоризонту нема ничег битно бољег, и уједно јачег, да се томе супротстави. То је кључна чињеница глобалног значаја с којом се морају суочити мисао и субјекти прогресивне историјске алтернативе, те стога и новог социјализма.

Сва та збивања, поготово унутаревропска, итекако се тичу и судбине Србије.

Примарна теоријска и практичка питања пред којима се она налази, и не само она, јесу *како и чиме спречити друштвену пропаст и опстати као држава која успешно брани бар доњи праг суверенитета*. У околностима када је на делу *увелико патологизовано социјално стање* које поприма статус нормалности, теоријска мисао стоји пред одговорношћу да заузме одлучан властити став. Она не може сама по себи променити друштво на боље, јер нема такву моћ. Али може исказивати истину о њему, под условом да они који се њом баве следе етику свог позива. Не проговори ли у њој масовно сиромаштво, растућа беда, осујећеност животних изгледа, патња која је резултанта тих процеса, као и спољашња и унутрашња угроженост слободе – она је безвредна. Ако ништа друго теорија том истином отвара могућност формирања нове, стваралачко-критичке историјске свести, која ће, можда, наћи и своје социјалне, политичке и културне адресате, те у стицају повољнијих домаћих и светских прилика - бити чинилац прекида с постојећим и постепеног општедруштвеног опоравка. Тај опоравак би морао бити у знаку цивилизоване, *некрваве револуције*, која засеца у труло ткиво система, посебно када је реч о пљачкашки стеченом богатству, на једној, и *структуралних промена еволутивног типа*, на другој страни. За такав посао потребни су и комуникативна интелектуална заједница, кадра да обликује доминантну свест о неопходности таквих промена и знање како их остварити. Али, неопходан је и *одговарајући историјски материјал*. Не заборавимо при

том Маркову опомену да се прогресивне друштвене реформе не остварују слабешћу јаког већ јачином слабог. Додајмо томе да у историју није уписано да ће слаби неизбежно постати јаки.

На приватној равни алтернатива се може потражити и у прибежишту унутрашњем ослободу, напуштањем јавног ангажмана за бољитак друштва након увида да тај ангажман наилази на непрелазне препреке. То се мора разумети. Али остаје питање ко се на теоријском плану мора супротстављати цивилизацијском паду и друштвеној трулежи ако то не чине интелектуалци с подручја друштвено-хуманитарних наука? Када ће то чинити ако не сада? То припада бити позива, одговорности и идентитета интелектуалца, поготово у поновном или-или времену. И незаобилазни је услов мисаоно-практичког залагања за нови социјализам, или неку друкчију бољу алтернативу чије контуре тек треба да се оцртају на историјском хоризонту.

Вебер је много раније изразио оно што су париски студенти узели за своју стратешку лозинку у чувеним револуционарним збивањима 1968. године. Наиме, он пише да „...никада не бисмо могли досегнути могуће да претходно нисмо покушали да досегнемо немогуће”.²³⁾

Ма колико та мисао, односно гесло младих бунтовника, били усмерени ка конкретној утопији која упућује на квалитативни прелом у друштвеном развоју, они садрже и елемент *пренапрегнутог волунтаризма*. Ако би етика уверења и етика одговорности морале чинити јединство у политици да би се обављао „позив” политичара, о чему Вебер такође говори,²⁴⁾ то би још више морало одликовати позив интелектуалаца који се баве филозофијом морала и друштвено-духовним наукама. У оба случаја морају се употпуњавати и доводити до неопходне мере узајамног утицаја - воља за променом света и „хладни разум”, циљ и низ потребних знања, објективни услови и актери промена, спонтанитет и организација. Без тога следи слом сваког подухвата којим се претендује на остваривање боље алтернативе постојећем стању.

23) М. Вебер, Духовни рад као позив, Издавачка радионица Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сада, 1998, стр. 189.

24) Исто. стр. 187.

Zoran Vidojevic
THE STATE OF LEFT-WING POLITICS
– GLOBAL DESIGN

Summary

The left-wing politics was shattered in most of the world and they are so incorporated into political system that it is difficult to recognize them. Neoliberal capitalism should lead to strengthening of left-wing politics as the response to the cruelty of the main neoliberal principles, but this is not the fact. The defeat of the left-wing politics has largely affected global, regional and local conditions in all societies. This paper is divided into three parts in order to analyze the position and the role of the left-wing politics in modern world. The first part analyzes the main communist parties and their metamorphoses in modern world. The second part analyzes the collapse of the left-wing politics in Europe as well as the failure of the main social democratic ideas. In the third part the author analyzes new socialism and the drama of new epoch.

Key words: left-wing politics, contemporary society, social democracy, new socialism and the drama of epoch.

ЛИТЕРАТУРА

- Б. Денић, у разговору с М. Мишићем, објављеним под насловом “Обама није социјалиста”, *Политика*, 13 новембар, 2011, стр. 1,7
- Б. Ђуровић, “Левица, јуче, данас и сутра”, зборник *Левица, данас у Србији и свету*, Београдски форум за светравноправних, Београд, 2007
- Б. Ђуровић, *Социјалистичка партија Србије, стање и перспектива савремене левице*”, Просвјета”, Нови Сад, 2011
- Б. Милошевић, *Социологија и савременост*, Филозофски факултет, Нови Сад, 2007
- В. Вулетић, “Има ли пилота у авиону”, *Политика*, рубрика “Погледи”, 17 новембар 2011
- Г. Лукс, *Povijest i klasna svijest*, Naprijed, Zagreb, 1977
- Е. Bloch, *Subjekt-objekt, objašnjenja uz Hegelovu filozofiju* , Naprijed, Zagreb, 1975
- З. Видојевић, *Демократија на заласку - ауторитарно-тоталитарна претња*”, Службени гласник, Институт друштвених наука, Београд, 2010.
- З. Голубовић, *Нова левица, социјализам и персонализам*, Република, бр. 272, 1-15 новембар 2001

- М. Вебер, Духовни рад као позив, Издавачка радионица Зорана Стојановића, Сремски Карловци, Нови Сада, 1998
- М. Мишић, “Ремонт Запада по Фукујами”, *Политика*, 11 фебруар 2012, стр. 07.
- М. Ковачевић, *Катастрофалне последице највеће заблуде економске науке – неолиберализма*, рукопис у припреми за објављивање
- М. Марковић, “Да ли је социјализам још алтернатива”, зборник ”Друштвена мисао на граници миленијума, Службени лист СРЈ, Београд, 1999
- С. Михаилович, “Проћердан крај века чини нас веома рањивим на уласку у нови век”, зборник *Пет година транзиције у Србији*, Социјалдемократски клуб, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2005
- У. Шуваковић, *Методолошке студије*, Филозофски факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, Косовска Митровица, 2011
- F. Nietzsche, *Tako je govorio Zaratrusta*, Издавачко-knjižarsko preduzeće “Младост”, Загреб, 1967

Resume

The main goals of the left-wing parties are not only in crises, but they are completely defeated. This fact affects on global, regional and local circumstances in all part of the world including Serbia and all other societies that are in transition process from socialism to neoliberal capitalism that creates periphery societies. Therefore, it is necessary to find broader context of the state of the left-wing parties. Most of these parties may change their name into social democratic or socialistic. This change of their name itself means nothing. That can be only political illusion. Even if they become a true social democratic party that doesn't mean that they will have the strength to overcome historical regression. Europe is overwhelmed by the parties which claim for themselves that they are social democratic, especially those countries that are in transition process. These parties believe that they are carrier of historical compromise of work and capital, but this is most often just an illusion. Within a narrow field of better historical alternatives we must find a place for the new socialism. The key assumption of the new socialism is disablement of all illegitimate coercions.

Овај рад је примљен 13. маја 2012. а прихваћен за штампу на састанку Редакције 27. јуна 2012. године.